

DUALITY OF IDENTITY IN CIRCULAR MIGRATION FOR WORK ABROAD

Cristina Cormoș

Lecturer, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Circular migration of labor force, i.e. the sum of incoming and outgoing people from a certain space to another, otherwise known by specialists as "life strategy" - is considered a perspective on action, found in the sustainable relationship between assumed goals and the sets of means available for emigrants. Many of the emigrants have transformed this type of "to and fro" migration into a lifestyle, a way to earn one's living and improve one's socio-economic situation, a way to live with and relate to others. Periodic movement between two 'worlds' brings identity changes, as the emigrant assimilates a number of identity elements from the environments where he temporarily lives. Over time, this leads to the formation of a 'dual' identity. Such changes in the identity spectrum are felt primarily at language, identity space and occupation levels, but also in what concerns status, role, mentality, perception, self-esteem, etc. This paper aims to highlight, through a case study, those aspects that affect and mark the identity of an emigrant involved in circular migration for work abroad, and the shaping of a "dual" identity that can trigger changes in private and professional life of the emigrant.

Keywords: circular migration, emigrant, life style, identity, duality, change

Introducere

Circulația persoanelor este conceptul cu cea mai largă sferă de acoperire și se referă atât la fluxurile de persoane, cât și la stabilitatea la un moment dat a acestora în funcție de anumite criterii economice, sociale și politice. Migrația circulatorie face ca emigrantul să treacă printr-o transformare dublă, pe de o parte emigrantul se integrează și se adaptează în noul mediu social, acceptând o nouă cultură, asumându-și noi roluri și afiliindu-se unui nou grup social, iar pe de altă parte, la revenirea în țară de reintegrează în mediul de origine, se readaptează situațiilor de viață existente, respectiv rolurilor familiale și sociale. De altfel, când se produce remigrarea, persoana în cauză trece din nou prin etapele de integrare, adaptare și asimilare, dar la un alt nivel, cu o intensitate mai mică, având deja experiență în emigrare. La orice revenire în țară, o mare parte dintre emigranți au tendința să caute noi oportunități și posibilități de a pleca, resimțind permanent modificări la nivel identitar - mentalitate, percepții, roluri sociale, stimă de sine, spațiu identitar etc. Însă, cea mai pregnantă presiune în vederea remigrării sunt îndeplinirea nevoile emigranților și familiilor acestora prin componenta financiară.

Fenomenul migrației internaționale determină schimbări la nivel social și identitar, ca urmare a mișcării populației, a integrării și adaptării în zona de primire, prin reorientarea în noul mediu social în ceea ce privește locul de muncă, profesia, relațiile sociale și comunitare, prin redistribuirea statuturilor și rolurilor, respectiv a raporturilor familiale. Migrația circulatorie are aceleași implicații, însă într-o formă duală, remarcându-se la fiecare revenire, dar și la remigrare,

schimbări identitare care marchează pe termen lung viața individului, având atât conotații pozitive, cât și negative.

Migrația circulatorie a forței de muncă

Migrația internațională a forței de muncă este procesul de trecere a forței de muncă dintr-o țară în alta, în vederea desfășurării unei activități în afara țării, urmând ca emigranții să fie retribuiți de persoane fizice, juridice sau de alte organisme pentru care desfășoară activitățile respective. Oamenii au asociat de cele mai multe ori actul migrației cu realizarea unor aspirații vizând oportunități, posibilități și certitudini noi. Migrația forței de muncă determină schimbări la nivel individual și colectiv, la nivelul țării de origine și țării de migrație. La nivel individual, decizia de migrație este rezultatul evaluării raționale de către individ a beneficiilor și costurilor migrației la muncă în străinătate, comparându-le cu câștigurile în condițiile în care ar rămâne în țara de origine. La nivel colectiv, decizia de migrație este luată de membrii grupului la inițiativa unui lider de grup, în urma analizării costurilor și beneficiilor în situația de emigrare și/sau în cazul rămânerii în locul de origine. „Diferențierile spațiului motivează deplasările individuale, care la rândul lor, recompun permanent și în fiecare loc factorii populației, de angajare, de consum etc. Cadrul analitic convenit al migrațiilor în termeni de atracție-respingere ilustrează tocmai aceasta lacună. Diferențele regionale definesc contextul decizional al indivizilor în cazul migrației, însă determinanții acestor dotări teritoriale sunt considerați a fi exogeni.” (Delaunay, Daniel, 2007, p.137)

Migrația forței de muncă are caracter temporar, durata acesteia variind în limite largi și nu presupune schimbarea definitivă a reședinței. În ultimii ani, s-a înregistrat o creștere a migrației circulatorii a forței de muncă care reprezintă deplasarea peste granițe a forței de muncă în cadrul acțiunilor determinate de cooperarea economică, tehnică și științifică pe plan internațional. Persoanele care optează pentru migrația circulatorie sunt persoane apte de muncă, având vârsta și starea fizică necesară pentru prestarea diverselor munci, în spațiul internațional. Fiecare cetățean al țării are dreptul la libera circulație în țară și în străinătate, dreptul garantat de a-și stabili domiciliul în orice localitate din țară, de a emigra și de a reveni oricând în țară. ”Raportată la o anumită entitate teritorială, migrația circulatorie reprezintă suma intrărilor și ieșirilor de persoane/de populație din spațiul respectiv sau dintr-un anumit spațiu către altul.” (Vasile, V., Zaman, G. (coord.), 2005, p.104)

În ultimii ani, migrația circulatorie a devenit o ”strategie de viață”, așa cum o consideră specialiștii, fiind regăsită în raportul durabil dintre scopurile asumate și seturile de mijloace pe care le au emigranții. O mare parte din ei și-au făcut din acest tip de migrație „du-te-vino” un stil de viață, un mod de a-și câștiga existența și de a-și îmbunătăți situația economico-socială, o modalitate de a conviețui și a relaționa cu ceilalți.

Conceptul de migrație circulatorie este asociat cu conceptul de migrație de revenire care poate fi înțeles în condițiile în care sunt cunoscute cauzele emigrării. Cunoscându-se cauzele, implicit sunt evidențiate și motivele de reîntoarcere în țara de origine, dar și remigrarea după reîntoarcere. ”Asistăm tot mai des la transformarea migrației de revenire în migrație temporară de revenire.” (Stoicovici, M., 2012, p. 433) Intenția de revenire în țara de origine sau de remigrare poate fi asociată cu imputuri pentru consum, cu nevoi sau preferințe pentru consumul propriu sau familial, dar și cu constrângeri instituționale care au efect asupra a ceea ce poate câștiga migrantul într-o anumită țară.

Intrarea în țara de migrație versus migrația de revenire

În migrația circulatorie, migrantul ”pendulează” între țara de origine și cea de primire, de cele mai multe ori motivele fiind de natură economică. Se observă că standardele profesionale sunt

supuse schimbării, iar rolurile familiale și cele din exteriorul familiei sunt perturbate, scopul principal al emigrantului fiind câștigul bănesc. Întrarea în țara de migrație presupune integrare, asimilare și adaptare. Pentru societatea gazdă integrarea migranților presupune ”toleranță și deschidere, acordul de a primi emigranți, înțelegerea avantajelor și provocărilor societăților multiculturale, oferirea unui acces neîngrădit la informațiile privind avantajele integrării, toleranței și dialogului intercultural, respectarea și înțelegerea condiției, tradițiilor și culturii emigranților, respectul față de drepturile emigranților.”(IOM, World Migration, 2003, apud Constantin, Daniela-Luminița, 2004, p. 39)

Procesul de integrare prezintă mai multe etape, cu un impact puternic asupra emigranților. Există trei indici ai procesului de integrare a migranților în zona de sosire: ”(a) integrarea instituțională, care semnifică măsura diseminării acestora în interiorul unor sfere sociale (familia, economia, politica); (b) aculturația, adică achiziționarea de norme, moravuri, cutume aparținând mediului de primire; (c) adaptarea care se exprimă prin gradul de integrare personală în noul sistem de relații sociale.” (Eisenstadt, S.N., *Analysis of Patterns of Immigration and Absorption of Imigrants*, in „Population Studies”, vol.III, apud Drăguț, Aurel, 1981, p. 30)

Adaptarea la noua societate este primul pas către integrare și aduce cu sine o schimbare a emigrantului. Acest proces se referă la ”capacitatea pe care subiectul migrant o are, pentru a se încadra în structurile preexistente în societatea receptoare. Având o puternică componentă psihosocială, adaptarea nu implică neapărat reciprocitatea dintre imigrant și societatea receptoare, în cele mai multe cazuri fiind vorba de un proces în sens unic, respectiv schimbarea imigrantului.” (Rusu, Valeriu, 2003, p. 65)

O etapă importantă prin care trece emigrantul odată cu intrarea în mediul țării de migrație este *asimilarea*. „Asimilarea constituie procesul prin care sunt absorbite sau încorporate în sistemul socio-cultural al majorității, cu pierderea parțială sau totală a identității culturale originale. Este definită metaforic și melting-pot, respectiv fuziunea între diferite grupuri etnice.”(Rusu, Valeriu, 2003, p. 78) Procesul de asimilare este marcat, într-o primă fază, de acțiunea în vederea acoperirii necesităților primare (loc de muncă, locuință), iar în a doua fază, cea a adoptării elementelor de ordin social și cultural (limbă, obiceiuri, alimentație). În final se produce abandonarea practicilor și obiceiurilor originale în favoarea normelor majorității.

În ce privește migrația de revenire, aceasta presupune întoarcerea migranților în țara de origine, în mod voit sau forțat. Migrația de revenire poate fi înțeleasă în condițiile în care sunt cunoscute cauzele emigrării, fie ele economice, politice, de reîntregire familială sau de altă natură. Înțelegând cauzele migrării, pot fi înțelese și motivele de reîntoarcere în țara de origine. Migrantul poate reveni fie voluntar, prin proprie hotărâre, fie forțat de anumite împrejurări: „revenirea datorată eșecului în migrație, inclusiv cea forțată, prin expulzare sau readmisie; revenirea datorată conflictelor culturale și distanței psihologice inacceptabile față de familie și prieteni; revenirea datorată pensionării, ieșirii de pe piața activă a forței de muncă; revenirea cu intenția de inovare la locul de origine.” (Călin, Romelia; Umbreș, Gabriel Radu, 2006, p. 162)

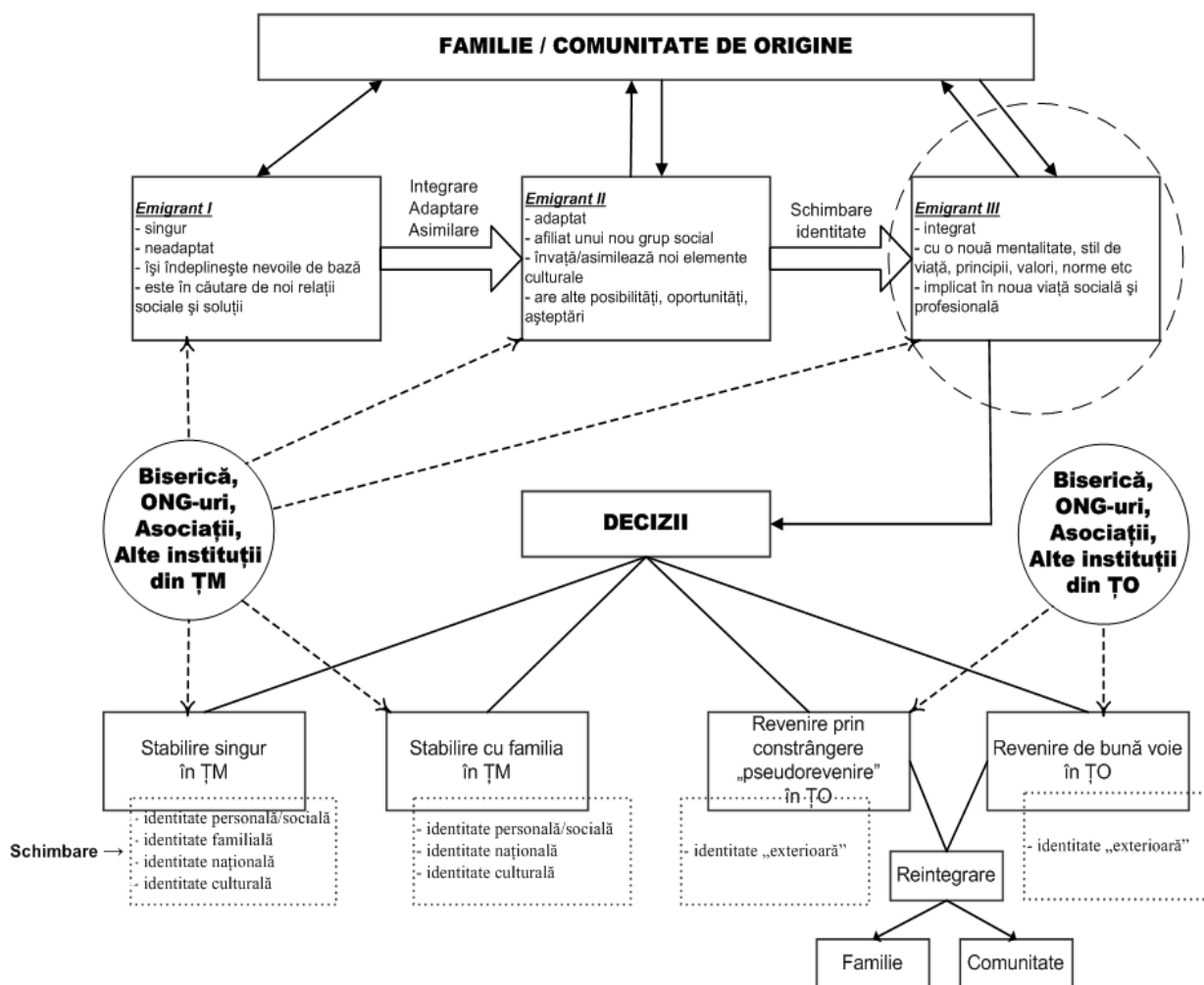
Migrantul potențial sau migrantul activ poate folosi migrația ca element central pentru construirea unei strategii proprii de viață, strategie în care consumul este scopul, iar veniturile obținute la locurile de muncă sau asigurate de instituțiile de deservire a populației sunt principalul mijloc. Intenția de revenire în țara de origine sau de remigrare poate fi asociată cu imputuri pentru consum, cu nevoi sau preferințe pentru consumul propriu sau familial, dar și cu constrângeri instituționale care au efect asupra a ceea ce poate câștiga migrantul într-o anumită țară și localitate. Revenirea poate fi determinată și de schimbarea regimului politic din țara de destinație, de diminuarea posibilităților privitor la locurile de muncă și eventual de modificări economice care duc la obținerea unor venituri mici în comparație cu munca prestată. În ce privește revenirea în cadrul migrației circulatorii, aceasta este pentru o anumită perioadă de timp, scopul emigrantului fiind

remigrarea în scopul acumulării de capital financiar. Această mișcare pendulatoare de tip ”dute-vino” al emigranților care optează pentru migrația circulatorie a devenit pentru mulți dintre ei un stil de viață și o opțiune pentru o mai bună calitate a vieții.

Schimbări identitare în migrația pendulatoare de tip ”dute-vino”. Studiu de caz.

Deși pare ceva neînsemnat, persoana care se reîntoarce la destinație, pe lângă faptul că a trecut prin stări și etape de tensiune la care au fost necesare decizii extreme, se întâlnește cu un mediu schimbat, unde nu mai are o bază socială și economică, iar starea de presiune exterioară îi poate provoca stări de dezechilibru psiho-social și relațional. De asemenea, remigrarea în cazul migrației circulatorii face ca emigrantul să treacă din nou, poate la o intensitate mai mică, prin toate etapele integrării în țara de migrație. Toate aceste mișcări pendulatoare dintr-un loc la altul, dintr-o țară în alta, aduce cu sine schimbări la nivel identitar fiind remarcată o ”dualitate identitară”.

Având ca reper *Teoria identitar-migraționistă* se observă că procesele de integrare și adaptare în noul mediu face ca emigrantul să treacă prin anumite etape de transformare care aduc cu sine schimbări la nivel identitar. Această teorie evidențiază faptul că ”schimbarea identitară reprezintă un „filtru” atât pentru reprezentarea familiei și comunității de origine, cât și a comunității de migrație, iar în absența schimbării identitare, oportunitățile, posibilitățile și resursele materiale funcționează ca factori ce orientează comportamentul, iar migrația de revenire nu creează probleme deosebite.” (Cormoș, V.C., 2015, p.271)

Fig. nr. 7 Schimbarea identitară a emigrantului, raportarea la decizii și implicarea instituțiilor de referință¹

Schimbările emigrantului se declanșează odată cu pătrunderea în noul mediu, unde emigranții trec prin procesul de adaptare și integrare și prin etapele schimbării identitare. ”Factorii care stau la baza schimbărilor individuale sunt de natură materială (banii câștigați, posibilitățile, oportunitățile), de natură psiho-socială (impactul cu noul mediu social la adaptare și integrare), de natură socio-umană (relațiile din societatea gazdă), de natură profesională (noua profesie sau meserie prestată și însușită), de natura culturală (însușirea limbii, a unor obiceiuri și elemente culturale) etc.” (Cormoș, V.C., 2015, p. 272)

Aceste schimbări sunt reflectate și regăsite în dimensiunile identitare:

- *identitatea individuală* - prin schimbarea mentalității, stimei de sine, principiilor de viață, percepțiilor și valorilor, stilului de viață, imaginii și percepției despre sine, imaginii și percepției despre familie și comunitatea de origine, imaginii și percepției despre viață, prin schimbarea meseriei/profesiei;

- *identitatea socială* - prin schimbarea grupului de apartenență, prin îndepărtarea de grupului de referință, prin modificarea relațiilor cu familia și comunitatea de origine, prin schimbarea atitudinii și comportamentului în societate;

- *identitatea națională* - prin detașarea de sentimentul de patriotism și schimbarea atitudinii și reacției față de propria naționalitate și față de țară;

- *identitatea culturală* - prin schimbarea atitudinii față de tradiții și față de cultura națională, prin schimbarea unor elemente culturale și religioase (sau chiar a religiei);

- *identitatea familială* - prin schimbarea rolurilor și responsabilităților familiale și modificarea funcționalității familiei; (Cormoș, V.C., 2015, p.273-274)

Schimbările identitare se fac mult mai bine remarcate în deciziile emigranților. Decizia de a pendula dintre o țară în alta arată flexibilitatea în ce privește adaptarea și integrarea în noile medii sociale care indică schimbări identitare pe toate dimensiunile. Se poate afirma că acești emigranți au o *identitate „exterioară”*, deoarece este marcată de experiența de migrație, iar schimbările identitare sunt mai bine evidențiate la reîntoarcerea în familie și comunitate.

Studiu de caz:

O persoană în vârstă de 43 ani – M.G., sex feminin, divorțată, mamă a trei copii, doi minori și unul major, a fost nevoită din cauza lipsurilor materiale să emigreze periodic, sezonier la muncă în agricultură în Germania. Inițial a considerat că va fi nevoită să meargă la muncă doar un an, maxim doi pentru a-și îmbunătăți situația materială și pentru a-și ajuta copiii să termine studiile de bază, însă în cele din urmă conjunctura și noul stil de viață a determinat-o să meargă timp de opt ani consecutiv pe perioada verii în lunile mai, iunie și iulie, uneori și în lunile august și septembrie. Deși starea de sănătate și puterea de muncă sunt precare, ea crede că va mai merge, considerând că asta este viața ei și asta trebuie să facă atât cât mai rezistă.

Dificultăți la intrarea în țara de migrație:

Inițial i-a fost foarte greu să se adapteze noului mediu, deoarece nu cunoștea limba, nu reușea să se integreze în noul grup, munca era extrem de solicitantă și epuizantă. I-a fost greu să accepte faptul că dintr-o persoană care lucra într-un mediu curat, cald și cu un ritm de muncă normal (a lucrat la o croitorie în Jud. Botoșani care ulterior s-a închis), a ajuns să muncească în câmp unde era bătută de soare, ploaie și vânt. În plus de acest lucru era o concurență excesivă, iar șefii din câmp aveau o atitudine disprețuitoare și autoritară.

¹Legendă: ȚM- țara de migrație; ȚO – țara de origine.

”Mi-a fost foarte greu la început. Nu știam cum de am ajuns acolo, însă singurul motiv pentru care trăgeam erau banii. În rest, nu aveam prieteni, toți urmăreau să își fure cășunile de pe rânduri, iar răutatea era vizibilă. Nu aveam o viață de care să mă bucur. Era doar muncă și dorința de a face bani.”(M.G., fem, 43 ani)

Munca era plătită la lădița de cășuni (2 euro/lădiță), iar până a reușit să își formeze ritmul de muncă, să cunoască modalitatea de lucru pentru o eficiență mai mare i-a luat destul de mult timp. În primul an de muncă nu a câștigat atât cât și-a dorit, iar intenția ei era să nu se mai întoarcă vreodată la o astfel de muncă. Însă, în următorul an a revenit, mult mai pregătită și mai determinată să muncească pentru a câștiga mult mai bine decât în primul an. De altfel, în timp s-a descurcat din ce în ce mai bine, ca urmare a optat pentru acest stil de viață timp de opt ani consecutiv.

Dificultăți la reîntoarcerea în țară:

La reîntoarcerea în țară, pe de o parte era o perioadă fericită pentru că era acasă alături de copiii ei și nu mai presta munci grele, însă pe de altă parte se confrunta cu alte situații dificile. Bani câștigați erau împărțiți și cheltuiți în trei, patru luni după revenire, iar nevoile se reamarcă acut pe întreaga perioadă a anului. Si asta o determina de fiecare dată să se gândească la următorul sezon la cules de cășuni. Acasă revenea la vechile roluri din familie și încerca să compenseze lipsa ei în relația cu copiii. Avea momente în care se întreba unde este locul ei, acasă sau în Germania la cules de cășuni.

”Șițeam câteodată că nu îmi găsesc locul. Când eram în Germania la cășuni îmi doream să fiu lângă copiii mei, iar când eram acasă și vedeam cum se duc banii, îmi doream să mă întorc la cules de cășuni. Ma vedeam ca o unealtă pentru făcut bani, iar acasă unde nu mai câștigam mă simțeam inutilă și neapreciată. Chiar și copiii mă întrebau: dar când mai pleci să ne trimiți bani pentru școală?” (M.G., fem, 43 ani)

M.G. considera că trăia ”două vieți și niciuna”. Era mereu ancorată în drumuri cu scopuri precise, fără să poată să își planifice pe termen lung momente plăcute pentru viața ei. Era împărțită între datorii, nevoi, casă, copii și munca la cules de cășuni.

”Nu știam altceva decât să merg la muncă la cășuni și apoi la revenire să plătesc datoriile și să îmi planific restul de bani pe următoarea perioadă. Viața o trăiam în două locuri, dar nu simțeam că trăiesc undeva. Totul era planificat și distribuit, treburile de acasă înainte de a pleca trebuia să le fac sub presiune ca să las totul în regulă, iar la muncă la cășuni era doar tensiune și suprasolicitare. Viața mea era și este programată și am momente când nu mai știu cine sunt.” (M.G., fem, 43 ani)

Schimbări identificate la nivel identitar:

Persoana M.G. este marcată de schimbare fiind constrânsă de o ”dualitate identitară” – viața trăită în două locuri, în două lumi diferite, cu roluri diferite, cu medii distincte, cu alte grupuri de apartenență etc. Schimbările identificate se regăsesc la nivelul *identității individuale* (schimbarea mentalității, stimei de sine, principiilor de viață, stilului de viață, percepției despre sine, imaginii despre familie și comunitatea de origine, imaginii și percepției despre viață, schimbarea meseriei); la nivelul *identității sociale* (schimbarea grupurilor de apartenență, prin modificarea relațiilor cu familia și comunitatea de origine, schimbarea atitudinii și comportamentului în societate); la nivelul *identității familiale* (schimbarea rolurilor și responsabilităților familiale, modificarea funcționalității familiei).

În concluzie, o mare parte dintre emigranți și-au făcut din acest tip de migrație „du-te-vino” un stil de viață, un mod de a-și câștiga existența și de a-și îmbunătăți situația socio-economică, o modalitate de a conviețui și a relaționa cu ceilalți. Mișcarea periodică între două ”lumi” aduce cu sine schimbări la nivel identitar, în acest sens emigrantul asimilează o serie de elemente identitare din mediile în care a conviețuit pe o anumită perioadă de timp, apoi își remontează elementele

identitare de bază la revenirea în țară, astfel încât se conturează o ”dualitate identitară”. Cazul analizat aduce în atenție dificultățile cu care s-a confruntat o persoană care a optat pentru un astfel de tip de migrație, atât la emigrare, la revenire în țară, dar și la remigrare. Schimbările identitare în acest caz s-au făcut remarcate la nivelul identității individuale, a celei sociale și familiale. Aceste schimbări au marcat viața persoanei emigrante, observându-se mai intens pe termen mediu și lung, având atât conotații pozitive, cât și negative.

BIBLIOGRAPHY

1. Călin, Romelia; Umbreș Radu Gabriel, *Efectele migrației asupra tinerilor*, Editura Lumen, Iași, 2006
2. Constantin, Daniela-Luminița (coord.), *Fenomenul migraționist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană*, Institutul European din România, București, 2004
3. Cormoș Viorica-Cristina, *Schimbări identitare în lumea migrației internaționale*, Editura Lumen, Iași, 2015
4. Delaunay, Daniel, *Les déterminants individuels et contextuels de la migration internationale*, Colloque international de Budapest, 2004, „Les migrations internationales. Observations, analyse et perspective”, Press Universitaires de France, Paris, 2007
5. Drăguț, Aurel, *Migrația internațională și problemele dezvoltării*, Editura Politică, București, 1981
6. Rusu Valeriu, *Migrația forței de muncă în Europa*, Editura Arvin Press, București, 2003
7. Stoicovici, Maria, ”România ca țară de origine, de tranzit și de destinație” în „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XXIII, nr. 5–6, București, 2012
8. Vasile, Valentina; Zaman Gheorghe (coord.), *Migrația forței de muncă și dezvoltarea durabilă a României*, Editura Expert, București, 2005